

Posudek oponenta bakalářské práce

Lada Bubníková, Proměny nakladatelského subjektu v letech 1948–1968. Státní moc a Státní nakladatelství dětské knihy, bakalářská práce předložená k obhajobě na Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK, Praha 2020.

Předkládaná práce se zabývá vývojem českých nakladatelství v letech 1948–1968, tedy v letech, kdy byl původně relativně svobodný knižní trh podroben přísné státní regulaci podle sovětského vzoru. Časový záběr práce končí rokem 1968, v jehož průběhu byla v důsledku společenské a politické liberalizace dočasně zrušena cenzura.

Studentka dělí zkoumané dvacetiletí podle způsobu regulace knižního trhu do několika období: budování systému v letech 1948–1952, systém předběžné cenzury 1953–1959, léta 1960–1967 a konečně rok 1968. Každému z těchto období věnuje samostatnou kapitolu a v jejím rámci pojednává i o vlastním předmětu své práce, tedy Státním nakladatelství dětské knihy (SNDK), pozdějším nakladatelství Albatros.

Většina textu je kompilací na základě dostupné literatury. Z pramenů byly podle autorky konzultovány exempláře knih, dobový tisk, dobová teoretická literatura a bibliografie, ne ale archivní fondy nakladatelství či relevantní materiály v osobních pozůstalostech v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. To je u na tomto stupni studia u kvalifikační práce do značné míry pochopitelné; způsob, jakým je práce sestavena však znesnadňuje posouzení, co je vlastním přínosem práce. Ta je totiž amalgámem poznatků čerpaných z obecné literatury slovníkového a přehledového typu, ojediněle i z analytických studií, článků z dobového tisku a dalších děl. Celkové nepřehlednosti napomáhá i to, že pasáže věnované SNDK jsou zařazeny do jednotlivých kapitol. Není to snad proto, aby se neukázalo, jak malé množství poznatků k tomuto nakladatelství práce obsahuje, či proto, že ve směru k němu nejsou kladeny téměř žádné otázky a že práce obsahuje mnoho popisných pasáží, v nichž není v potřebné míře představen dobový historický a literární kontext? K tomuto přístupu konstatování „faktů“ bez interpretací se přimyká i dělení seznamu literatury („bibliografie; články a periodika; encyklopedie, slovníky; knihy a sborníky; zákony a legislativní dokumenty[!]“) – u podobné práce bych čekal spíše dělení titulů na prameny a literaturu; pak by zároveň bylo jasnější, které prameny jsou v textu předmětem interpretace a které tituly slouží pro potřebný faktografický základ. Samozřejmě je možné to v naprosté většině případů odhadnout – zde se jedná o výtku k formální podobě práce.

Tzv. Jiráskovská akce je v práci představena velice stručně (s. 10); chybí zde jméno jejího hlavního iniciátora, jímž byl Zdeněk Nejedlý, stejně jako jméno tehdejšího prezidenta Klementa Gottwalda, který do všech svazků dodal jednotnou krátkou, „ideově vyprofilovanou“ předmluvu, a tak celou akci zaštitil. Ostatně nechápu, proč při líčení této akce studentka nevyhází raději ze stati Petra Šámala *Znárodněny klasik. Jiráskovská akce jako prostředek legitimizace komunistické vlády*. In: R. Novotný – P. Šámal a kol.: *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K poctě Petra Čorneje*, Praha – Litomyšl 2011, s. 457–472.

Pokud jde o Fučíkův odznak, tituly, které bylo třeba přečíst, jsou zde vylíčeny poměrně podrobně (s. 10), opět ale chybí kontext: obsahová charakteristika vyjmenovaných titulů či doba jejich vzniku, způsob formování dobového historického vědomí, případný dopad na dětské či dospívající čtenáře. Pokud jde o literaturu 20. století, je např. na první pohled charakteristické, že z dvacátých let, tedy z období před potlačením avantgardy v Sovětském svazu či před bolševizací československé komunistické strany (1929) není na seznamu téměř nic: jedinou výjimkou je Olbrachtova *Anna proletářka*, jež tematizuje revoluční boje (1928). Ze třicátých let to pak jsou Fučíkovy reportáže ze SSSR, *Siréna Marie Majerové o životě kladenské dělnické*

rodiny a román Ostrovského o době ruské občanské války, který ale po časopiseckých vydáních z první poloviny třicátých let vyšel 1936 s výraznými škrty a úpravami v době vrcholícího stalinismu. Jinak je v seznamu až literatura poválečná (autorem románu o Slovenském národním povstání nebyla „P. Jilemnická“, ale Peter Jilemnický). Mělo nějaký význam i to, že některé knihy byly zfilmovány, a měly i v této podobě formovat dějinné povědomí pokrokového člověka?

Pasáž popisující represi proti spisovatelům v padesátých letech (s. 14) vytváří dojem, jako by se jednalo jen o katolické/ruralistické autory („Zelená internacionála“), ale postižení, a to často mnohem výrazněji, byli přece i autoři, kteří se hlásili ke komunistické ideologii či marxismu, jako byli Závist Kalandra, Konstantin Biebl a Karel Teige.

Pojetí Boženy Němcové jako statečné ženy, na které studentka upozorňuje, že se objevilo v paratextech doplňujících vydání jejích *Pohádek* (s. 19), je nepochybně populárním podáním myšlenek z Fučíkovy stati *Božena Němcová bojující* (1940), jež bylo tehdejšími intelektuálům dobře známo. Fučík tu odmítl starší pojetí Němcové pouze jako trpitelky: „Tak také uvidíš, že Božena Němcová není jen sladká, okouzlená duše, jen spanilá žena se srdcem bez konce toužícím a s nepochopitelně krutým osudem; také ne jen trpitelka, hodná pozdní a nepotřebné lítosti; ale i duše odvážná, žena nová, s krásným, nejlidštějším srdcem buřiče a s osudem bojovníka.“ (Julius Fučík, *Božena Němcová bojující*, Praha 1940, s. 60.)

Když je řeč o výročí Jana Drdy (s. 31–32): nemohlo být jeho motivací, že se chtěl sám ospravedlnit, vyvinut se z kauz, na kterých se osobně podílel?

Neotištění jedné básně z *Kytice pověstí národních* (s. 37) je možné snadno vysvětlit: nepochybně nešlo o deklarovanou „obtížnost“, ale o to, že v básni se mluví o pekle, ďábloví, biskupu a odpuštění – je tedy plná náboženských motivů.

Důležitým problémem spojeným s vydavatelstvími v letech 1948–1989, kterého se ale studentka dotýká jen nepřímo, byly deklarované výše nákladů (s. 8 a další místa). V kapitole věnované období po roce 1953 tomu věnuje dvě zmínky, které jsou ale vzájemně rozporné: „knihy z oblasti marxismu-leninismu vycházely až ve stotisícových nákladech a byly stále rozebrány“ (s. 25); „Zejména publikace o marxismu-leninismu byly vydávány v ohromných nákladech, i když čtenářský zájem o ně klesal.“ (s. 26). Není tedy jasné, jak to bylo skutečně; zda bez ohledu na zájem vyvolaný potřebami základních organizací KSČ či různými soutěžemi nebyly deklarované náklady „klasiků marxismus-leninismu“ záměrně nadhodnocovány, jednak aby se vytvářelo zdání zájmu o tyto spisy, jednak aby byla navýšena odměna ideologů, kteří se podíleli na vydávání, překladech a komentářích. Pro pozdější dobu (sedmdesátá léta) máme například svědectví Jana Zábrany, že se tak skutečně dělo, a naopak například deklarované náklady detektivek, které přinášely vydavatelství velké zisky, byly záměrně uváděny ve zmenšené výši, protože se formálně jednalo o nepreferovaný, okrajový žánr. S uvedeným souvisí i nepřilíš podařené hodnocení studentky: „Stát byl schopen ideologicky ovlivnit nakladatelské pracovníky [!], ale kupující ne.“ (s. 26) Zde bych ale asi nehovořil o „ideologickém ovlivnění“, spíše o pragmatickém přizpůsobení se požadovanému zadání. Dále si nemyslím, že by nízké náklady náboženských knih byly dány nezájmem čtenářů (s. 40).

Definice nakladatelství *Artia* jako podniku, který měl prodávat knihy na vývoz a přinášet zisk, je v zásadě správná (s. 40), ale je třeba vzít v úvahu i to, že tím měl získávat nedostatkové valuty.

Pokud jde o vlastní SNDK, dá se jeho působení v šedesátých letech opravdu označit za zlatou éru (s. 44)? Bylo opravdu působení Bohumila Říhy, autora *Honzíkovy cesty* (1. vyd. 1954, v práci nemíněna), tak pozitivní? Jak by se dala v tomto kontextu hodnotit sedmdesátá a osmdesátá léta nakladatelství Albatros?

V práci jako celku je mnohé, zřejmě na základě literatury, z níž studentka čerpala, zmíněno, ale není dostatečně vysvětleno. Čtenář se tak například nedozví, co bylo oněmi nežádoucími „formalistickými prvky“ (s. 2) nebo jaké spory probíhaly mezi předsednictvem SČS(S) a ideologickým oddělením ÚV KSČ a kdo co požadoval (s. 43).

V textu zůstalo množství překlepů, studentka nerespektuje některé typografické zvyklosti pro české texty; zejména slova v genitivu plurálu mají často nesprávné koncovky a v práci je i mnoho pravopisných chyb (např. „ranná 50. léta“, s. 25; „Vinetouovi příběhy“, s. 45). Správné často není ani psaní velkých a malých písmen, které je navíc, například pokud jde o názvy časopisů, nejednotné (částečně podle pravopisné normy platné před 1957, částečně podle úzu platného od té doby dodnes).

Hlavní otázky k obhajobě:

Jaký je přínos práce v porovnání s již publikovanými výzkumy?

Jak to bylo v padesátých letech s rozdíly mezi deklarovanou a skutečnou výší nákladů knih? Týkalo se to i dětské literatury?

Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům **doporučuji práci hodnotit jako obhájenou** (a to známkou **dobře**) **pouze podmíněčně** s tím, že studentka během obhajoby uspokojivě odpoví na položené otázky.

V Praze dne 25. srpna 2020

Mgr. Jindřich Marek, Ph.D.

Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK

Aspekt práce	Vysvětlení	Bodové hodnocení
metodologie a věcné zpracování tématu	<i>Bliže viz v textu.</i>	25 bodů
přínos	<i>Bliže viz v textu.</i>	8 bodů
citování, korektnost citování, využití inf. zdrojů	<i>Citování je na obecné rovině v pořádku.</i>	10 bodů
slohové zpracování	<i>Sloh je místy těžkopádný.</i>	5 bodů
gramatika textu	<i>V textu jsou pravopisné chyby.</i>	2 body
CELKEM		50 bodů

Hodnocení bc. a dipl. prací

Bodový zisk za práci	Hodnocení
0-50 bodů	Neprospěl, nedoporučeno k obhajobě
51-60 bodů	Dobře (3)
61-80 bodů	Velmi dobře (2)
81-100 bodů	Výborně (1)